

Irena Isterewicz

PRÓBY OSOBISTEGO ZAANGAŻOWANIA STUDENTA W STUDIOWANIE PSYCHOLOGII POPRZEC EKSPERYMENT NATURALNY

P r o b l e m   p r a c y. Artykuł ten zdaje sprawę z wyników dwóch badań prowadzonych w różnych odstępach czasowych nad próbami czynnego zaangażowania studentów pierwszego roku WSP w Krakowie w studiowanie psychologii poprzez eksperyment naturalny. Zadaniem pierwszego badania było wykorzystanie naturalnego eksperymentu psychologicznego nad samowychowaniem w ramach Koła Psychologicznego dla rozbudzenia czynnych zainteresowań i osobistego zaangażowania studentów w studiowanie psychologii. Zadaniem drugiego badania było podtrzymywanie i ukierunkowanie aktualnych zainteresowań studentów omawianą na wykładzie problematyką w oparciu o systematycznie prowadzoną skrzywkę pytań i odpowiedzi.

Przez osobiste zaangażowanie rozumiem aktywne zainteresowanie pobudzające do zajęcia się czymś, do brania w coś udziału. Zadaniem omawianych tu badań przeprowadzonych przy pomocy dwóch różnych technik badawczych było wytworzenie u studentów aktywnych zainteresowań psychologią poprzez zachęcenie ich do bardziej interesującego zagadnienia - pracy wychowawczej nad sobą. Bezpośrednie zainteresowanie się pracą wychowawczą nad sobą, wymagające znajomości pewnych zagadnień z zakresu psychologii osobowości miało stać się środkiem do wytworzenia zainteresowań samą psychologią. Od strony badacza chodzi tu, aby przy użyciu pewnych środków i technik badawczych rozbudzić u osób badanych silne i aktywne zainteresowania pracą samowychowawczą, których zaspokojenie wymagałoby określonych wiadomości z zakresu psychologii osobowości. Stałe korzystanie z służącej tym celom literatury psychologicznej, specjalnie pod tym kątem widzenia wygłaszanych referatów, dostarczających oprócz tego wiele innych cennych informacji z psychologii, miało skierować uwagę na zagadnienie psychologiczne i pobudzić do zajęcia się nimi.

Metoda ta podobna jest do stosowanej przez A. Gurycką w jej pracy nad budzeniem zainteresowań nauką u słabych uczniów /Lit. poz. 2/. Badania opierały się na założeniu, że wywoływanie krótkotrwałych zainteresowań tzw. zaciekawień, skierowanych na przedmioty z pewnej dziedziny i skierowywanie ich na coraz to szerszą grupę bodźców z tego zakresu może wytworzyć ich ukierunkowanie, tzn. przekształcić je w długotrwałe zainteresowania.

W mojej pracy chodziło raczej o przekształcenie zainteresowań pośrednich stanowiących środek do osiągnięcia celu w bezpośrednio zainteresowania. Dla wyjaśnienia tego zjawiska można by powołać się na teorię funkcjonalnej autonomii sformułowaną przez G.W. Allporta /Lit. poz. 1/. Według autonomii funkcjonalnej czynności, które początkowo służyły jakiemś trwałemu motywowi np. instynktowi, z biegiem czasu autonomizują się tzn. stają się czynnikami motywującymi, kierującymi zachowaniami bez wzglę-

du na swój stosunek do pierwotnie wywołujących je motywów. Innymi słowy - środki do celu mogą stać się pożądane ze względu na nie same, stając się tylko historycznie związane ze swoim pochodzeniem. Według Allporta autonomizacji podlegają tylko te motywy, które służą zadowoleniu podmiotu. O zachowaniu aktualnym decydują motywy współczesne, niezależnie od ich genezy i dawnych celów.

Nie wdając się w merytoryczną słuszność wyjaśnienia genezy przekształcania zainteresowań pośrednich w bezpośrednie chciałybym na tym miejscu wypowiedzieć kilka uwag na temat zainteresowań. Uwagi te pozwolą lepiej zrozumieć sens zamierzeń leżących u podstaw omawianych tu badań.

Przez zainteresowanie rozumiem kierunkowe nastawienie osobowości na pewną dziedzinę przedmiotów, przejawiające się w szybkim dostrzeganiu ich, w gotowości do zajmowania się nimi, do ich poznania oraz w doznawaniu w związku z tym pozytywnych uczuć towarzyszących tym czynnościom, a w szczególności uzyskiwaniu pozytywnego rezultatu.

Ze względu na rodzaj czynności wykonywanych z określonym przedmiotem dzieli się zainteresowania na właściwe zainteresowania i upodobania lub zamiłowania. Zainteresowania wyrażają się raczej w dążeniu do poznania określonych przedmiotów, zamiłowania w wykonywaniu określonych działań na przedmiotach. W przypadku omawianych badań - praca nad sobą przejawiająca się w wykonywaniu pewnych czynności bądź też hamowaniu ich - byłaby zamiłowaniem. Poszukiwanie określonych wiadomości z literatury psychologicznej dla uzyskania odpowiedzi na pewne pytania i zdobywanie informacji, które miałyby na celu poszerzenie aktualnej wiedzy jest przejawem zainteresowań.

Zainteresowania odgrywają wielką rolę w rozwoju osobowości człowieka. Pobudzają go do działania i poznawania, stając się przez to motywami jego działalności. Dają mu szersze i głębsze poznanie rzeczywistości, a przez to wzbogacają treść życia psychicznego. Poza tym zainteresowania stanowią ważny czynnik rozwoju uzdolnień, albowiem uzdolnienia rozwijają się dzięki wytrwałej pracy. Pozytywne uczucia towarzyszące zainteresowaniom sprawiają, że człowiek chętnie pracuje, a przez to opanowuje coraz to lepiej sposoby i metody pracy - dochodząc tą drogą do coraz to lepszych wyników, rozwijając w ten sposób swoje zdolności.

Brak zainteresowań określoną dziedziną przedmiotów pociąga za sobą:

- tendencję uchylania się od działania pewnej grupy bodźców wskutek ich nieatrakcyjności;
- stan silnego napięcia uczuciowego w postaci denerwowania się lub nudy;
- w wyniku słabego tonusu kory mózgowej sposób poznawania bodźców /uczenie się/ postępuje opornie, a przez to utrudnia osiągnięcie pozytywnych wyników w danej dziedzinie.

Badania omawiane tu miały na celu zainteresować studentów problematyką psychologiczną, wyrobić w nich przeświadczenie o ważności studiowania tego przedmiotu, zarówno ze względów osobistych jako też dla przyszłych celów zawodowych a przez to zachęcić ich do studiowania psychologii.

T e c h n i k a   b a d a ń. Badania przeprowadzono przy pomocy dwóch różnych technik badawczych w następujących odstępach czasowych.

I. Wykorzystanie naturalnego eksperymentu psychologicznego w ramach prac Koła Psychologicznego dla pogłębionego zrozumienia problematyki osobowości i zainteresowania się psychologią obejmuje okres od r.akad. 1961/2 - 1963/4.

II. Podtrzymywanie i ukierunkowanie aktualnych zainteresowań studentów omawianą na wykładzie problematyką w oparciu o systematycznie prowadzoną skrzynkę pytań i odpowiedzi prowadzono w r.akad. 1969/70.

I. Eksperyment naturalny w ramach Koła Psychologicznego

T e c h n i k a   b a d a w c z a.   Badaniami objęto 3 sekcje studentów WSP, w których miałam w r.akad.1961/62 wykłady i ćwiczenia z psychologii ogólnej przez dwa semestry w ilości godzin: wykłady 2 godz. tygodniowo, /60 godz. rocznie/, ćwiczenia 1 godz. tygodniowo /30 godz. rocznie/. Były to następujące sekcje: sekcja I r. historii, geografii, matematyki. Sekcja geografii była sekcją kontrolną, w której nie przeprowadzono żadnych eksperymentów, a która służyła jedynie dla celów porównawczych.

Tok badań był następujący. Pod koniec października, gdy studenci przystosowali się już częściowo do nowych warunków życia akademickiego i zapoznali się z sobą, a ożywni byli jeszcze pełnym zapalem do studiów, zapowiedziano im dobrowolną rekrutację do Koła Psychologicznego przy WSP. Wyjaśniono im jednocześnie ogólne założenia działalności Koła oraz nakreślono w zarysach program pracy na rok bieżący. Program pracy obejmował zagadnienie samowychowania. Pierwszy referat wprowadzający miał być wygłoszony przeze mnie jako opiekunkę Koła właśnie na ten temat. W celu zorientowania studentów w problematyce samowychowawczej podano im dwa następujące pytania, na które mieli odpowiedzieć możliwie szczerze i dlatego też anonimowo.

- 1/ Czy pracowałaś /pracowałeś/ kiedyś nad sobą i jak wyglądała ta praca. Podaj wiek, przebieg i jej wynik.
- 2/ Czy interesujesz się obecnie pracą nad sobą i czy chciałabyś /chciałbyś/ jeszcze pracować nad sobą. Czy sam/a/, czy też w ramach Koła Psychologicznego?

Zebrany materiał posłużył do wstępnego opracowania programu pracy samowychowawczej, z którym zaznajomiono młodzież na zebraniu organizacyjnym.

Opracowanie wyników ankiety

Uzyskany materiał opracowałam według następującego zestawu pytań, który pozwolił lepiej zrozumieć genezę pracy samowychowawczej badanej młodzieży.

- 1/ Ilość osób badanych, które zgodnie z instrukcją dobrowolnie uchyliły się od wzięcia udziału w ankiecie. W opracowaniu wyników brano pod uwagę tylko ilość obecnych na zajęciach studentów. /I r. historii - 28, I r. matematyki - 30/. Ogółem nie wzięło udziału w ankiecie 14% osób, w tym 10% chłopców, 4% dziewcząt. Trudno ustalić motywy, które skłoniły te osoby do odmówienia udziału w pracy i nie można stąd wyciągać wniosków o ich stosunku do samowychowania. Mogli być pośród nich tacy, dla których zagadnienia te były obojętne, a mogli być tacy, którzy uważali te sprawy za osobiste i nie życzyli sobie ingerencji.
- 2/ Ilość osób badanych, które w okresie dorastania, tzn. do 17 roku życia zajmowały się zagadnieniem samowychowania, lecz bez względu na uzyskane wyniki zarzuciły je, nie przejawiając obecnie dlań żadnego zainteresowania. W tej grupie znajdowało się 15% chłopców, 10% dziewcząt.
- 3/ Ilość osób, które od okresu dorastania interesują się nadal tym zagadnieniem. Znajdujemy wśród nich 47% chłopców, 68% dziewcząt.
- 4/ Ilość osób badanych, które interesowały się tym zagadnieniem od niedawna, po skończeniu 17 roku życia. Ilość ich wynosi: 8% chłopców, 12% dziewcząt.

5/ Ilość osób badanych, które dotychczas nie zajmowały się tym zagadnieniem, ale wyrażają chęć pracy w tym kierunku. Pośród chłopców znajdujemy tu 8%, pośród dziewcząt 12%.

W tab. 1 przytaczam wyniki uzyskane w procentach osób badanych.

Tabela 1

Zainteresowanie samowychowaniem w procentach osób badanych

Ip.	osoby badane Samowychowanie	chłopcy	dziewczęta	razem
		Ilość=20	Ilość=38	58
I	Zajmował się do 17 roku życia, ale zaprzestał	15	10	12,5
	wyniki pozytywne:	15	10	12,5
	" negatywne:	-	-	-
II	Zajmuje się od okresu dorastania do teraz	47	68	57,5
III	Zajmuje się od niedawna	8	12	10
IV	Nie zajmował się, ale chce	20	6	13
V	Odmawia udziału w ankiecie	10	4	7
VI	R a z e m :	100	100	100

Z zestawienia tego wyniku, że przeważająca ilość badanej młodzieży wyraża pozytywny stosunek do pracy wychowawczej: 75% chłopców, 86% dziewcząt /gr.II, III, IV/; nie przejawia zainteresowania tym zagadnieniem - 25% chłopców i 14% dziewcząt.

Treść pracy samowychowawczej rozpatrujemy pod kątem różnic i płci osób badanych. Por. tab. 2.

Zmiany dokonujące się z wiekiem

Zajmując się pracą wychowawczą nad sobą w okresie dorastania, osoby badane interesowały się przede wszystkim silną wolą. Wyrabianie silnej woli odbywało się przez kształtowanie pożądaných nawyków a usuwanie szkodliwych. Nawyki pożądane społecznie obejmują: sumienne spełnianie obowiązków przez wyrabianie sobie wytrwałości, systematyczności i pilności w pracy, punktualność, hartowanie się, kulturę fizyczną, racjonalny sposób uczenia się, samodzielność, śmiałość w stosunku do innych. Do szkodliwych nawyków należą: odmawianie sobie przyjemności, kłamstwo, palenie papierosów, alkohol, brak opanowania, nieśmiałość i lękliwość, kompleks niższości, upór i przesadna ambicja, gadulstwo, używanie brzydkich wyrazów.

Po 17 roku życia wyrabianie silnej woli przez kształtowanie pożądaných nawyków a usuwanie szkodliwych zajmuje jeszcze dominujące miejsce u badanej młodzieży w pracy nad sobą, ale pojawia się już nowy kierunek zainteresowań - świadoma praca nad wszechstronnym rozwojem własnej osobowości.

R ó ż n i c e p ł c i. Dziewczęta przejawiają wyższy stopień zainteresowania pracą samowychowawczą od chłopców, o czym była już mowa wyżej. Poza tym zaznaczają się różnice pod względem treści pracy samowychowawczej: chłopcy zainteresowani są bardziej od dziewcząt wyzbywaniem się niepożądanych nawyków i przyzwyczajzeń jak palenie papierosów, używanie brzydkich wyrazów, dziewczęta zajmują się częściej wyrabianiem pozytyw-

Tabela 2
Treść pracy samowychowawczej w procentach osób badanych*

Ip.	Treść pracy	Chłopcy		Dziewczęta	
		do 17 l.	wyżej 17 l.	do 17 l.	wyżej 17 l.
I	Wszechstronny rozwój osobowości		17		15
II	Rozwój silnej woli przez:				
	<u>Kształtowanie pożądaných nawyków</u>	30	20	33	48
	- sumienne spełnianie obowiązków: wytrwałość, systematyczność, pilność	5		24	33
	- punktualność			6	
	- hartowanie się	10		3	
	- kultura fizyczna	15			
	- racjonalny sposób uczenia się				3
	- samodzielność		15		6
	- śmiałość w stosunku do innych		5		6
	<u>Wyzbywanie się szkodliwych nawyków</u>	30	47	51	44
	- odmawianie sobie przyjemności			25	10
	- kłamstwo			6	
	- palenie papierosów	25	20		
	- alkohol	5			
- brak opanowania - wybuchowość		5	8	6	
- przewyciężenie nieśmiałości, lęku		12	3	15	
- kompleks niższości		5		10	
- upór, przesadna			6	3	
- gadulstwo			3		
- używanie brzydkich wyrazów		5			

nego stosunku do pracy w postaci obowiązkowości, sumienności, systematyczności oraz zwalczaniem braku opanowania uczuć. Zagadnieniem interesującym chłopców i dziewczęta jest przewyciężanie lęklności i nieśmiałości /chłopcy 12%, dziewczęta 15%, kompleks niższości chłopcy 5%, dziewczęta 10%/. Z postępowaniem wieku spada u dziewcząt praca nad kształtowaniem silnej woli przez odmawianie sobie przyjemności, a wzrastają nawyki pozytywnego stosunku do pracy. U chłopców z postępowaniem wieku wzrasta się chęć walki z przewyciężaniem lęklności i nieśmiałości, a utrzymują się nadal dążenia do wyzbywania się nawyków palenia papierosów.

Metody pracy samowychowawczej nad wyrabianiem i usuwaniem nawyków są powtórzeniem powszechnie zalecanych wskazówek, które można znaleźć w różnych publikacjach na temat kształcenia woli z tą różnicą, że są bardziej drastyczne. Na ogół większość młodzieży zaczyna zgodnie z regułą "Obbij od razu od brzegu", a prowadzi je zgodnie z zasadą "Wszystko albo nic".

Metody pracy samowychowawczej stosowane przez młodzież dają na ogół połowiczne rezultaty. Wskazuje na to 30% rezultatów pozytywnych tej pracy /Gr. I/ oraz 33% rezultatów negatywnych /Gr. II/. W tym ostatnim przypadku osoby badane niezadowolone uzyskanymi wynikami dalej zamierzają kontynuować pracę nad sobą. Można przypuszczać, że ta część młodzieży, która uzyskała pozytywne rezultaty pracy, a przypuszczalnie też część młodzieży odmawiającej udziału w ankiecie doszła w drodze pracy nad sobą do wyrobienia silnej woli i umiejętności kierowania sobą, tak że nie potrzebuje pomocy od zewnątrz.

*Procenty przewyższają ilość osób badanych, gdyż niektóre z nich dawały więcej niż jedną odpowiedź.

Analiza wypowiedzi młodzieży na temat przebiegu pracy samowychowawczej, stosowanych metod i uzyskanych rezultatów wskazuje na to, że uzyskanie pomyślnych wyników jest rezultatem współdziałania następujących czynników: jasno i wyraźnie uświadomianego celu pracy samowychowawczej przy współdziałaniu silnej motywacji, siły systemu nerwowego oraz wpływu warunków życiowych na niedostatecznie jeszcze utrwaloną stereotypię dynamiczną leżącą u podstaw nawyków. Młodzież przytacza liczne przypadki niepowodzenia tej pracy wskutek zaistnienia jakichś nieprzewidzianych trudności życiowych w momencie, gdy nawyki nie były jeszcze dostatecznie utrwalone.

Wymienione tu czynniki wywierające wpływ na kształtowanie się nawyków sygnalizują trudności z jakimi należało się liczyć w przyszłej pracy samowychowawczej studentów. Wszakże, jak zaznaczyłam już na wstępie, autorce tego artykułu nie chodziło w danym przypadku tak bardzo o wyniki osiągnięte przez młodzież, jak raczej o skierowanie uwagi badanej młodzieży na źródła trudności i szukania pomocy w literaturze psychologicznej, by tą drogą rozbudzić ich zainteresowania psychologią. W tym sensie też można wysuwać zastrzeżenia do samego terminu "praca samowychowawcza", która nie była prawdziwą pracą samowychowawczą, ponieważ została zainicjowana i była zdalnie kierowana przez badacza. Obustronne korzyści uzyskane przez osoby badane i prowadzącą badania usprawiedliwią te merytoryczne niedociągnięcia.

Organizacja pracy samowychowawczej

Na pierwszym posiedzeniu organizacyjnym Koła Psychologicznego podałam plan pracy rocznej. Obejmował on zagadnienie osobowości ze szczególnym położeniem nacisku na charakter, w szczególności na kształcenie woli i charakteru. Podstawą pracy Koła miały być referaty, wygłaszane raz w miesiącu dla wszystkich członków Koła. W dyskusji ze studentami ustalono formę wygłaszania koreferatów, a nawet trzech referatów uzupełniających się wzajemnie z następujących względów:

- referaty miały być wygłaszane ustnie a nie czytane, a studenci nie mieli jeszcze wprawy w wygłaszaniu długich przemówień;
- rozdzielenie materiału pozwalało na gruntowniejsze opanowanie problematyki przy mniejszym wydatkowaniu czasu;
- włączenie większej ilości członków Koła do współpracy.

Problematyka referatów na pierwszy semestr przedstawia się następująco:

- I/ Wprowadzenie do zagadnienia osobowości. Referat wygłoszony przez autorkę tego artykułu.
- II/ Wyjaśnienie mechanizmów powstawania nawyków w oparciu o naukę I. P. Pawłowa.

Zagadnienie to wprowadzono w związku z omawianiem na wykładach nauki I. P. Pawłowa o wyższej czynności nerwowej. Materiał rozdzielono na 3 referaty między studentów 1 i 2 roku.

- 1/ Co to jest nawyk? /Student 2 r. filologii polskiej/.
- 2/ Podłoże fizjologiczne nawyków w świetle nauki I. P. Pawłowa o odruchach warunkowych /Studentka I r. geografii/.
- 3/ Czynniki wywierające wpływ na kształtowanie się nawyków /Studentka II r. filologii rosyjskiej/.

III/ Zagadnienie kształtowania silnej woli-2 koreferaty.

1. Co rozumiemy przez wolę? /Student II r. matematyki/.
2. Związek woli z charakterem /Studentka II r. historii/.

IV/ Zagadnienia praktyczne z zakresu kształtowania silnej woli - 2 koreferaty.

1. Metody wyrabiania silnej woli w oparciu o literaturę naukową.
2. Metody stosowane przez młodzież w wyrabianiu silnej woli.

Członkowie Koła byli zobowiązani do czynnego zabierania głosu w dyskusjach. W tym celu podawano zawsze naprzód problematykę następnego referatu z odpowiednią literaturą przedmiotu. Biblioteka zakładu udostępniała potrzebne książki.

Drugim zagadnieniem, które omówiono na pierwszym zebraniu organizacyjnym Koła było założenie przy Kole Psychologicznym Sekcji Samowychowania lub Sekcji Samokształceniowej. Zadaniem jej było opracować podstawy pracy samowychowawczej. Prace te w postaci wstępnych założeń metodycznych miały służyć dla rozwinięcia sekcji w przyszłym roku. Sekcja Samokształceniowa obejmowała w tym roku chętnych do brania w niej udziału studentów I roku historii i matematyki.

O g ó l n a   c h a r a k t e r y s t y k a   p r a c y   K o ł a P s y c h o l o g i c z n e g o

Zebrania miesięczne Koła cieszyły się wielką frekwencją, która o wiele przewyższała rzeczywistą ilość członków - 68 osób. Przyczyną tego były dwa fakty: 1/ Interesująca problematyka z zakresu osobowości; 2/Wypożyczenie książek w ramach Koła Psychologicznego.

Mimo obficie zaopatrzonego księgozbioru odczuwało się w r. 1961/1962 usilny brak literatury naukowej i popularno-naukowej związanej z zagadnieniem osobowości, charakteru i woli. Z książek w języku polskim cieszyły się wielką popularnością książeczka prof. M. Kreutza o kształceniu charakteru oraz tłumaczenia z języków obcych: L. Lewitowa, Zagadnienie psychologii charakteru i W. Sieliwanowa, Kształcenie woli ucznia. Dla celów ćwiczeń praktycznych rozrywane były książki Payota i Levyego o kształceniu woli. Dodatkowo przełożyłam z języka angielskiego i w powielonych kopiach udostępniłam młodzieży z psychologii W. Jamesa rozdział o nawykach i wybrane rozdziały książki W. Mc Dougalla "Character and the conduct of Life".

O r g a n i z a c j a   S e k c j i   S a m o k s z t a ł c e n i o w e j

Do Sekcji Samokształceniowej przyjęto spośród 40 zgłaszających się 30 osób. W przyjęciu kierowano się wyraźnie określoną problematyką pracy samowychowawczej oraz zdecydowaną postawą brania udziału w pracach zespołów. Na podstawie treści wysuniętych zagadnień pracy samokształceniowej utworzono 5 zespołów, składających się z kilku osób i 1 zespół określony tylko nazwą zespołu, gdyż znajdowała się tam jedna osoba. Są to:

- 1/ Organizacja pracy - 8 dziewcząt.
- 2/ Opanowywanie uczuć - 1 chłopiec, 4 dziewczyny.
- 3/ Przewyciężenie nieśmiałości i lęku - 1 chłopiec, 3 dziewczyny.
- 4/ Doskonalenie siebie - 6 dziewcząt.
- 5/ Odzwyczajanie się od palenia papierosów - 7 chłopców.
- 6/ Odstawianie się od używania brzydkich wyrazów - 1 chłopiec.

Razem 10 chłopców, 21 dziewcząt czyli 31 osób. Każdy zespół, z wyjątkiem jednoosobowego, wybierał spośród siebie osobę kierującą i koordynującą działalność członków, a jednocześnie utrzymującą ze mną bezpośredni kontakt. Zebrania zespołów odbywały się raz w tygodniu. Zobowiązana byłam brać udział w zebraniu każdego zespołu. Student pracujący nad wyzbawieniem się nawyku używania brzydkich wyrazów pozostawał bezpośrednio pod moją kontrolą.

Po ułożeniu sobie planu należało od razu "Odbić od brzegu" od najbliższego poniedziałku.

2,3. Opanowywanie uczuć i przewyciężanie lęku, nieśmiałości stanowiły zespoły, dla których było najtrudniej ułożyć metodę pracy nad sobą. Jedynym sposobem było tu przewidywanie sytuacji konfliktowych, unikanie ich, a jeżeli już zaistniały /należało przeanalizować po czyjej stronie wina/ złagodzić reakcję do minimum, w żadnym razie nie tracąc kontroli nad sobą.

Pracę rozpoczęto od ustalenia najbardziej typowych sytuacji życia codziennego i zacząć od nich. Należało szukać różnych sposobów postępowania, które dawały pomyślne rezultaty, a następnie przenosić je na inne sytuacje podobne.

Przewyciężenie nieśmiałości, lęku, tremy należało prowadzić przez zajęcia aktywnej postawy w stosunku do obiektów i sytuacji wywołujących reakcję lękową. Np. student, który ma zawsze tremę w zabieraniu głosu w dyskusji, winien przygotować sobie uprzednio jakieś zagadnienie i rozpocząć na ten temat dyskusję.

4. Doskonalenie siebie obejmowało pracę nad wszechstronnym rozwojem osobowości.

Osoby badane pracujące nad tym zagadnieniem musiały sobie najpierw wyraźnie uświadomić cel pracy - ideał samego siebie - jakimi chciałyby być - a następnie stosownie do ideału - wzoru kreśliły program pracy wychowawczej. Stosowane przez nich metody były podobne do sposobów pracy przyjętych w innych zespołach.

5. Odzwyczajanie się palenia papierosów.

Na początku rozpoczęcia pracy wydawało się, że wystarczy tu tylko poważnie nastawienie się na ograniczenie i zmniejszenie ilości papierosów, bądź też zupełne zarzucenie palenia najpierw w jakimś krótkim odcinku czasowym, a następnie wydłużanie go aż do zupełnego zaprzestania. Bodźcem do tego miało być wzajemne podtrzymywanie się na duchu i sumienne zobowiązanie się do zarzucenia palenia /wobec zespołu na miarę "słowa honoru"/. Praktyka przekreśliła te rachuby.

6. Odzwyczajanie się od używania brzydkich wyrazów było praktykowane przez jednego tylko członka zespołu. Jedyną metodą było tu sprawowanie kontroli nad sobą w każdej typowej sytuacji, w której występuje chęć używania tych słów. W dzienniczku obserwacji należało analizować sytuacje, w których odnosiło się zwycięstwa i klęski oraz wyciągać wnioski na przyszłość.

Tak rozpoczął się pierwszy miesiąc pracy. W ciągu tego krótkiego okresu zaznaczyły się wyraźnie różnice w sposobie i wynikach pracy nie tylko poszczególnych osób, lecz także zespołów. Różnice te były uwarunkowane w pierwszej mierze indywidualnymi różnicami typów systemu nerwowego, a również samym rodzajem pracy.

Pierwsze niepowodzenia w pracy wywołały zupełne rozczarowanie, niewiarę we własne siły, a nawet załamanie u jednostek przynależących do typu słabego systemu nerwowego. Była to przeważnie grupa przewyciężania nieśmiałości i lęku, kompleksów. Trzeba tu było wprowadzić indywidualne metody pracy i otoczyć specjalną opieką niektóre osoby.

Wielkie trudności w uzyskiwaniu pomyślnych wyników mieli również członkowie zespołu drugiego - Opanowywanie uczuć. Należały tu przeważnie jednostki przynależące do silnego typu systemu nerwowego, cholerycy, sangwinicy, którym z wielką trudnością przychodziło hamowanie przebiegu reakcji. Zapanowanie nad sobą w jednej sytuacji, przewyciężenie się wywoływało podwójne wyładowanie się w innej.

Z zespołem odzwyczajania się palenia były też niemałe kłopoty. Zaczęły do mnie dochodzić słuchy, że mimo rzetelnego zobowiązania się na miarę "słowa honoru", palili dalej - tylko cicho. Poza tym dochodziło niekiedy do drastycznych wypadków. Tak np. student, który oficjalnie przed zespołem dał "prawdziwe słowo honoru", że zrywa z paleniem z powodu gruźlicy płuc, przyszedł do mnie ze łzami w oczach następnego poranka z prośbą, abym go zeń zwolniła.

Najlepsze wyniki zaczął odnosić zespół - Organizacja pracy - i odniósł pełne zwycięstwo do końca roku. Uwidoczniło się to w uzyskaniu pozytywnych ocen z egzaminów. Przyczyna tego stanu rzeczy jest jasna. Wszystkie członkinie zespołu były przedstawicielkami silnego systemu nerwowego - sangwinik, choleryk - flegmatyk - a poza tym chodziło tu o wytwarzanie nowej stereotypii dynamicznej w korze mózgowej leżącej u podstaw nawyków - bez konieczności burzenia dawnej. Cała praca polegała na wytwarzaniu określonego systemu nowych nawyków o pozytywnym znaczeniu społecznym.

Na dalszym etapie pracy wciągnięto do współpracy studentów, którzy nie byli członkami zespołów, lecz pozostawali w bliskich kontaktach z osobami badanymi. Nie miejsce tu na dokładne omówienie współdziałania ich z naszymi zespołami. Rola ich polegała na tym, że albo mieli dostarczać dodatkowej motywacji w postaci nagany, np. gdy członek zespołu złamał zobowiązanie, bądź też sprawdzać siłę opanowania nawyku przez stwarzanie sytuacji pobudzającej do wykonywania danej czynności np. zachęcać do palenia papierosów. Pomagali oni również w otoczeniu opieką członków zespołu przez wyciążanie lęku i nieśmiałości przez zachęcanie ich do zabierania głosu w dyskusjach i nawiązywaniu kontaktów towarzyskich.

Wciągnięcie właściwie wszystkich studentów dwóch sekcji eksperymentalnych do współpracy z zespołami samokształcenia pociągnęło za sobą ten skutek, że zaczęli się sami interesować pracą Koła Psychologicznego, przychodzić na zebrania i czytać literaturę psychologiczną związaną z problematyką samokształceniową. Wielu z nich zawzięciliśmy też zapoznanie nas z ciekawostkami psychologii publikowanymi w prasie codziennej, które skrzętnie wylądowali, np. nowoczesne środki zwalczania nałogów przy pomocy środków farmakologicznych.

Okres istnienia sekcji samokształceniowej przy Kole Psychologicznym WSP był wprawdzie krótkim, lecz wniósł wiele ożywienia w interesowanie się problematyką psychologiczną i pobudzał do osobistego zaangażowania w studiowanie psychologii. Znalazło to swój wyraz w zwiększonym czytelnictwie książek z zakresu psychologii, w czynnym zainteresowaniu najnowszymi wynikami badań w zakresie psychologii i nauk pokrewnych opublikowanych na łamach prasy, czynnym braniu udziału w ćwiczeniach i dobrej frekwencji studentów na wykładach psychologii oraz w stosunkowo lepszym przygotowaniu się członków Koła Psychologicznego, a w szczególności sekcji samokształceniowej do egzaminów. Znalazło to swoje potwierdzenie w braku ocen niedostatecznych i w stosunkowo wyższych procentach ocen dobrych i bardzo dobrych w porównaniu z innymi studentami.

Gdy chodzi o grupę kontrolną - sekcję I roku geografii, zaznaczyły się tu następujące różnice. Ilość członków Koła Psychologicznego tej sekcji wynosiła 4. Osoby te przejawiały żywsze zainteresowanie psychologią od pozostałych studentów sekcji. Jedna z nich brała udział w wygłaszaniu koreferatu o mechanizmach fizjologicznych nawyków w Kole Psychologicznym. Członkowie Koła Psychologicznego byli tu też jedynymi studentami, którzy wypożyczyli kilka pozycji nadobowiązkowych z literatury psychologicznej poza obowiązkowymi lekturami. Wyniki egzaminów wypadły w tej sekcji średnio - z mniejszą ilością ocen dobrych i bardzo dobrych. Nie było tu też widać zainteresowania nowościami i ciekawostkami z zakresu psychologii opublikowanymi w prasie.

Losy sekcji samokształceniowej potoczyły się następująco. Z braku czasu i pomocy osób potrzebnych do współpracy nie założono już w następnym roku akademickim sekcji samokształceniowej. Przez dwa lata jeszcze działały 3 następujące sekcje: opanowywanie się, przewyciężanie lęku i nieśmiałości oraz odzwyczajanie się palenia. Ostatnim i jedynym członkiem tego zespołu był student, który prosił o zwolnienie go ze słowa honoru w związku z zobowiązaniem się całkowitego zarzucenia palenia. Palenia nie zaprzestał, lecz ilość papierosów ograniczył z 40 sztuk dziennie do 6-8. Wyrażał nadzieję systematycznego zmniejszania tej ilości aż do 0.

II. Podtrzymywanie i ukierunkowanie aktualnych zainteresowań studentów omawiana na wykładzie problematyka w oparciu o systematycznie prowadzona skrzynkę pytań i odpowiedzi

Tytuł podrozdziału daje szczegółowe wyjaśnienie problematyki badań, toteż przystępuję od razu do omówienia genezy badań, ich przebiegu oraz wyników.

Genezę tych badań stanowiły samorzutne pytania młodzieży wysuwane w związku z omawianą problematyką na wykładzie, przed lub po wykładzie. Jeżeli pytania nawiązywały bezpośrednio do tematu wykładu, a odpowiedź na nie mogła rzucić dodatkowe światło na omawianą problematykę, załatwiałam je z miejsca na wykładzie. Na inne pytania odpowiadałam poza wykładem. Taki sposób stawiania sprawy pobudził studentów do coraz częstszego zadawania pytań. Nie będąc w stanie odpowiedzieć na wszystkie pytania, które często różniły się tylko sformulowaniem a nie treścią, zarządziłam sporządzenie skrzynki pytań. Polegała ona na tym, że studenci podawali pisemne pytania zaopatrzone swoim pseudonimem na stół sali wykładowej. Na pytania te otrzymywali odpowiedzi w odpowiednim czasie. Poświęcałam temu około 5-8 minut na początku wykładu kosztem przerwy lub przedłużenia wykładu za zgodą studentów.

Takie postawienie sprawy dało mi możliwość uporządkowania pytań według treści oraz dostosowania do omawianej na wykładzie problematyki. Najwięcej trudności sprawiały pytania o charakterze osobistym. Po zestawieniu ich i opracowaniu, okazało się, że wykazują pewne prawidłowości związane z wiekiem oraz aktualnymi warunkami życia młodzieży. Toteż odpowiedź na nie musiała uwzględnić te czynniki, by z jednej strony zadowolić stawiającego pytania, a z drugiej skłonić go do wyciągnięcia wniosków ogólnych.

Grupę eksperymentalną stanowili studenci pierwszych lat trzech różnych kierunków studiów: humanistycznego /historia, filologia rosyjska/, biologiczno-geograficznego /biologia, geografia/ i matematycznego. Grupę kontrolną dla kierunku humanistycznego byli studenci I r. filologii polskiej, dla kierunku matematycznego studenci dwóch sekcji kierunku technicznego: elektryka, wychowanie techniczne.

Za podstawę obliczeń statystycznych przyjąłm stosunek zadawanych pytań do ilości studentów w grupach.

Badania eksperymentalne i kontrolne przeprowadzano w pierwszym semestrze r. akad. 1969/70. Przedmiotem wykładanym była psychologia ogólna w ilości 2 godz. tygodniowo /30 godz. w semestrze/.

Oprócz tego w drugim semestrze przeprowadzano badania eksperymentalne bez porównywania z grupą kontrolną na przedmiocie psychologii rozwojowej, wykładanym w wymiarze 2 godz. tygodniowo w 2 sekcjach, które brały udział w poprzednich badaniach: I r. biologii i I r. filologii rosyjskiej. Badania te miały rzucić światło na zainteresowania młodzieży badanej tymi dwoma różnymi kierunkami psychologii.

O p r a c o w a n i e   w y n i k ó w   n a   p o d s t a w i e
s k r z y n k i   p y t a ń   z   p s y c h o l o g i i   o g ó l -
n e j

Ze wszystkich sekcji badanych zebrano 296 pytań, które następnie sklasyfikowano na podstawie treści na pewne działy. Działy te pozwalają z grubsza zorientować się w zainteresowaniach problematyką psychologiczną poszczególnych grup młodzieży. W tabeli 3 przytaczam w procentach osób badanych częstość pytań wysuwanych przez poszczególne grupy badane na wykładach z psychologii ogólnej.

/Procenty powstałe przez dodanie pytań z różnych działów/

Tabela 4

Lp.	Osoby badane Treść pytań	Eksperymentalne			Kontrolne		
		Hum.	Biol.- Geogr.	Mate- mat.	Hum.	Mat.- Techn.	Razem
I	Fizjologiczne podłoże psychiki	11	20	13	5	8	57
II	Wrażeniowo-spostrzeżeniowe odzwierciedlenie rzeczywistości	3	6	3	-	4	16
III	Telepatia	10	7	6	4	2	29
IV	Sen	10	9	4	4	-	27
V	Pamięć	22	6	8	12	6	54
VI	Myslenie	4	4	3	-	4	15
VII	Osobowość	44	24	21	15	12	116
VIII	Uczucia	4	5	-	4	-	13
IX	Psychoopatologia	7	9	4	6	-	26
X	Indywidualne	5	4	3	3	5	20
XI	R a z e m :	120	94	65	53	41	373

Porównanie ilości pytań grup kontrolnych i eksperymentalnych wskazuje na występowanie mniejszej ich ilości w grupach kontrolnych.

Opracowanie wyników na podstawie skrzynki pytań z psychologii rozwojowej

Stosunkowo duża ilość pytań z psychologii ogólnej, w których studenci poruszali zagadnienia naukowe lub życiowe, wskazuje na to, że zagadnienia te bliskie są młodzieży i znajdują u niej zrozumienie.

Inaczej przedstawia się sprawa z pytaniami z zakresu psychologii rozwojowej. Metoda badań na wykładach z psychologii rozwojowej nie różniła się niczym od stosowanej na wykładach z psychologii ogólnej. Nie mniej jednak mimo zachęty z mojej strony pytań tych było wyraźnie mniej, a wiele z nich wysuwało raczej problematykę z zakresu psychologii ogólnej. Wskazywałoby to, że problematyka z psychologii rozwojowej nie jest tak bliska młodzieży, jak problematyka psychologii ogólnej. Rozpatrzmy najpierw treść wysuwanych pytań, następnie postaramy się o wyjaśnienie tego zjawiska.

Ilość pytań z psychologii rozwojowej równa się mniej więcej ilości pytań grup kontrolnych w poprzednich badaniach.

U studentów I r. biologii wynosi 48%, u studentów filologii rosyjskiej 52%, a więc jest znacznie niższa niż w grupach eksperymentalnych. Pośród tych pytań najliczniejszą grupę stanowią pytania związane z okresem psychicznym stosunkowo jeszcze bliskim temu, w jakim znajdują się osoby badane - z dojrzwaniem /gr. VI: I r. biol. 16%, I r. fil.ros. 18%/ oraz pytania o charakterze ogólnym dotyczące rozwoju psychicznego /gr. I: I r. biol. 18%, I r. fil.ros. 12%/. Na problematykę związaną z rozwojem psychicznym dziecka przypada u studentów biologii 14%, u studentów filologii rosyjskiej 28%. Należy przy tym zauważyć, że pytania związane

Tabela 5

Treść pytań z psychologii rozwojowej w procentach osób badanych

Lp.	Treść pytań	I r. biol.	I r. ros. yj.
		50 osób	50 osób
I	<u>Rozwój psychiczny</u>		
1.	Rola dziedziczności w rozwoju psychicznym	8	6
2.	Wpływ warunków zewnętrznych na rozwój psychiczny	2	4
3.	Dzieci wilcze	4	2
4.	Stosunek między dojrzewaniem a uczeniem się w związku z notatkami w prasie	4	-
II	Niedorozwój umysłowy	4	2
III	Zagadnienia związane z rozwojem mowy dziecka	2	6
IV	Rozwój procesów psychicznych	8	8
V	Wpływ nauczania na rozwój inteligencji	-	6
VI	Okres dorastania		
1.	Pytania o sens życia	4	6
2.	Kształtowanie się światopoglądu	6	6
3.	Praca samowychowawcza w tym okresie	6	6
R a z e m:		48	52

z rozwojem dziecka wysuwali przeważnie studenci, którzy mieli za sobą pewną praktykę pedagogiczną.

Wyniki te wskazują na słabe zainteresowanie studentów wyższej szkoły pedagogicznej problematyką psychologii rozwojowej. Przyczyn tego stanu należy dopatrywać się w braku praktycznego doświadczenia w zakresie wiedzy o dziecku. Wiedzę tę studenci mogą nabyć jedynie w drodze bezpośrednich kontaktów z dziećmi i młodzieżą szkolną w szkołach lub innego rodzaju zakładach wychowawczych. Duża liczebność studentów na poszczególnych sekcjach kierunkowych utrudnia zorganizowanie im ćwiczeń z psychologii rozwojowej w szkołach - nie mniej jednak należałoby pomyśleć o zbliżeniu ich do dzieci i młodzieży szkolnej podczas kursu z psychologii rozwojowej. Nasuwa się tu projekt zorganizowania bezpłatnej pomocy słabym uczniom na terenie szkół - z którym to zjawiskiem spotkałam się w Anglii w Teacher Training Colleges - w zakładach kształcenia nauczycieli. Każda szkoła chętnie przyjmie studentów wyższej szkoły pedagogicznej w takim charakterze - i dostarczy im możliwości dokonywania obserwacji nad dziećmi i młodzieżą szkolną w sytuacjach rzeczywistych nie tylko widza.

Zbierając krótko wyniki końcowe omówionych badań, stwierdzam, że jedynym sposobem wywołania u studentów szkół pedagogicznych zainteresowań psychologią jest aktywne zaangażowanie ich w studiowanie psychologii przez powiązanie nabywanych wiadomości teoretycznych z praktyką życiową.

BIBLIOGRAFIA

1. G.W. Allport: *Motivation in Personality*, zbiór pt. "The Study of Personality", pod red. H. Branda, New York 1954.
2. A. Gurycka; O budzeniu zainteresowań nauką u słabych uczniów. *Rocznik Instytutu Pedagogiki*, t.I, PZWS, Warszawa 1955, s.283-343.
3. I. Isterewicz: Rozwój samokrytyki dzieci i młodzieży, *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP*, zesz.16, Psychologia.
4. M. Kreutz: *Kształcenie charakteru, Wskazówki praktyczne*, Warszawa 1946.
5. N. Lewitow: *Zagadnienie psychologii charakteru*, Warszawa 1946.
6. F. Znaniecki: *Education and Self - education in Modern Societies*, odb.z *American Journal of Sociology*, 1930.